

Konstrukt emocionalne inteligentnosti

Sonja Pečjak in Andreja Avsec*
Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Ljubljana

Povzetek: V prispevku obravnavamo konstrukt emocionalne inteligentnosti, ki se je pojavil v psihologiji pred dobrimi desetimi leti. Najprej prikažemo laično pojmovanje emocionalne inteligentnosti, na kratko prikažemo razvoj samega pojma, nato pa podrobneje predstavimo od obstoječih znanstvenih pojmovanj emocionalne inteligentnosti in sicer emocionalno inteligentnost kot osebnostno lastnost. Pojmovanje emocionalne inteligentnosti kot osebnostne (nekognitivne) značilnosti prikažemo na dveh modelih: na modelu Golemana (1995) in Bar-Ona (1997).

Ključne besede: emocionalna inteligentnost, osebnostne lastnosti, modeli

Construct of emotional intelligence

Sonja Pečjak and Andreja Avsec
University of Ljubljana, Department of psychology, Ljubljana, Slovenia

Abstract: The article highlights the construct of emotional intelligence, which appeared about then years ago. We present the popular and scientific comprehension of emotional intelligence, briefly describe the development of the concept and than in detail we propose the existing comprehension of emotional intelligence: through the models of Goleman (1995) and Bar-On (1997) we present the comprehension of emotional intelligence as a non-cognitive (personality) trait.

Key words: emotional intelligence, personality traits, models

CC=3120

V družini »inteligentnosti« se je v 90-ih letih preteklega stoletja pojavil nov pojem – emocionalna inteligentnost. Prva sta omenjeni pojem v svojih delih uporabila profesorja Peter Salovey in John D. Mayer (1990). Avtorja sta emocionalno inteligentnost opredelila kot zbir sposobnosti, ki naj bi posamezniku pomagale točneje oceniti in izražati lastne emocije kot tudi emocije drugih ter jih uporabljati pri motiviranju, načrtovanju in doseganju življenjskih ciljev. Do pravega razmaha v uporabi tega pojma pa je prišlo, ko je Daniel Goleman, predavatelj in novinar, objavil svoje delo *Emotional Intelligence* (1995)¹, ki je pokazalo na pomembne povezave med razumevanjem in izražanjem emocij na eni strani ter specifičnimi sposobnostmi samoregulacije, komunikacije in socialnimi spretnostmi na drugi strani. Na pojem emocionalna inteligentnost tako danes pogosto naletimo tako v popularni/laični kot tudi znanstveni psihologiji.

Pojmovanje emocionalne inteligentnosti v popularni/laični psihologiji

Mayer (1999)² ugotavlja, da je konstrukt emocionalne inteligentnosti produkt dveh svetov: na eni strani sveta laične kulture s popularnimi knjigami, časopisi in revijami, ki so trenutno v svetu med najbolje prodajanimi, na drugi strani pa sveta znanstvenih časopisov in (še razmeroma redkih) knjig s tega področja.

Javnost je koncept emocionalne inteligentnosti sprejela z mešanimi občutki. Medtem ko ga je laična javnost hitro sprejela, saj naj bi s pomočjo čustvene inteligentnosti precej točneje kot s pomočjo klasične inteligentnosti napovedali posameznikov uspeh v življenju (Goleman, 1995), pa je bil pri strokovni javnosti sprejet s precej kritike in skepse³. Razlog za tolikšno populistično zanimanje za konstrukt emocionalne inteligentnosti je morda iskati v dejstvu, da so emocije pomembne in prisotne pri reševanju vsakodnevnih problemov ljudi in da je bil njihov pomen dolgo, še zlasti v zahodni kulturi, (pre)malo poudarjen. Po drugi strani pa je lažje razumeti navdušeno sprejetje termina čustvena inteligentnost v laični javnosti, če podrobneje pogledamo vsebino implicitnih teorij, ki jih imajo posamezniki o inteligentnosti. Sternberg je v dveh raziskavah (Sternberg, 1985; Sternberg, Conway, Ketron in Bernstein, 1981) o implicitnih teorijah v zvezi z inteligentnostjo odkril tri faktorje: faktor reševanja praktičnih problemov, faktor verbalnih sposobnosti in faktor socialne kompetentnosti. Slednji vključuje vedenje, kot je npr. sprejemanje drugih, takšnih kot so, sprejemanje

¹Pri nas je knjiga izšla 1997 leta pod naslovom *Čustvena inteligenca pri založbi Mladinska knjiga*.

²V besedilu se velikokrat pojavlja ime Mayer. Pri tem je mišljen John D. Mayer, profesor na Oddelku za psihologijo Univerze v New Hampshiru. Slovenski psiholog Janez Mayer, ki je napisal dva članka o emocionalni inteligentnosti, pa je omenjen v virih.

³Tudi pri nas. Glej npr. članka Mayer, J. (1999) in Mayer, J. (2000).

napak, interes za svet nasploh ipd., kar predstavlja tudi vsebino konstrukta emocionalne inteligentnosti.

Strokovna in znanstvena javnost pa konstruktu ni bila naklonjena. Kritiki so avtorjem očitali, da skušajo vnesti dodatno zmedo na področje inteligentnosti, pri čemer so izpostavili predvsem problem veljavnosti konstrukta. Poudarili so, da predstavlja konstrukt emocionalne inteligentnosti predvsem zbir najrazličnejših osebnostnih lastnosti, kot so npr. empatija, toplina, socialna sprejetost itd. ter da združuje dva pojma, ki sta že po svoji naravi kontradiktorna, emocije in inteligentnost. Problematisirali so tudi trditve, da lahko s pomočjo emocionalne inteligentnosti napovemo uspeh posameznika na vseh življenjskih področjih precej bolje, kot na podlagi klasične inteligentnosti in IQ-ja. Mayer (1999) pravi, da bi na podlagi tako raznovrstne zbirke spremenljivk z različnih področij, kot jih vključuje koncept emocionalne inteligentnosti, sicer lahko pričakovali boljšo napoved uspešnosti posameznika v življenju, vendar pa emocionalna inteligentnost napoveduje uspeh na pomembnih življenjskih področjih na približno isti ravni kot ostale pomembne osebnostne spremenljivke, tj. na ravni od 2 do 25 odstotkov pojasnjene variance.

Kakšno je laično pojmovanje emocionalne inteligentnosti? Odgovor na to vprašanje je v svojem članku podal Mayer (1999) v treh točkah:

- (1) Laično pojmovanje emocionalne inteligentnosti je zelo široko, pri čemer jo avtorji definirajo na številne načine. Te definicije vključujejo vrsto osebnostnih značilnosti, kot npr. empatijo, motivacijo, vzajnost, tolpino in socialne spretnosti, zato so Mayer, Caruso in Salovey (1999), kot eni od najvidnejših predstavnikov znanstvenega pojmovanja inteligentnosti, poimenovali tovrstni pristop kot »mešani« pristop k merjenju konstrukta in tovrstne modele kot »mešane modele«.
- (2) Laični modeli emocionalne inteligentnosti prodajajo pod novim imenom že znane, vendar popularne osebnostne konstrukte.
- (3) Problematične so tudi trditve, ki jih lahko zasledimo v številni populističnih (komercialnih) izdajah o tem, da imajo visoko emocionalno inteligentni ljudje praktično neomejene prednosti pred ostalimi v vsakodnevnem življenju. Ena takšnih je npr. Golemanova, da je emocionalna inteligentnost za delovno uspešnost dvakrat pomembnejša kot IQ (Goleman, 1998). Za tovrstne trditve Mayer pravi, da zvenijo sicer zelo entuziastično, vendar pa ne odgovarjajo zahtevnejšim znanstvenim standardom.

Strinjamo se lahko z ugotovitvijo Saloveya in Mayerja (1990), da sta z uvedbo pojma emocionalne inteligentnosti dosegla svoj primarni namen, tj. spodbuditi raziskovanje tega novega konstrukta. Avtorja sta že leta 1990 poudarila, da predstavlja omenjeni koncept samo nek referenčni okvir (ali „delovni naslov“), ki naj bi predvsem spodbudil preučevanje tega fenomena s pomočjo znanstvenih metod. In resnično so v zadnjih dvanajstih letih številni raziskovalci poskušali tako teoretično kot empirično preveriti sam konstrukt emocionalne inteligentnosti. Pri tem so izhajali iz preverjanja

veljavnosti modela Saloveya in Mayerja, ob tem pa sami prihajali do svojih modelov emocionalne inteligentnosti. Razlog tolikšnega akademskega zanimanja, kot ga je deležna emocionalna inteligentnost, pa je verjetno iskati tudi v dejstvu, da se psihologija zaveda, da mora človeka pogledati kot celoto ter mu pomagati pri reševanju realnih problemov, ki ga obkrožajo, če želi resnično raziskati njegovo naravo. V nadaljevanju tako prikazujemo znanstveno pojmovanje konstrukta emocionalne inteligentnosti.

Znanstveno pojmovanje emocionalne inteligentnosti

Razumevanje pojma emocionalna inteligentnost zahteva pojasnitev dveh komponent, ki sestavljata omenjeni konstrukt: pojma emocije in pojma inteligentnost. Tradicionalno razumevanje teh dveh pojmov je bilo izključujoče, saj so emocije in inteligentnost avtorji pojmovali kot nasprotna procesa (Schutte in Malouff, 1999). Tako Young (1936; cit. po Salovey in Mayer, 1990) navaja, da emocije motijo aktivnost posameznika in da lahko povzročijo celo popolno izgubo cerebralne kontrole. Tudi ne še tako daleč nazaj navaja Elster (1985): „Ko so emocije neposredno vključene v akcijo, imajo tendenco, da miselne procese prevladajo, ne pa jih dopolnjujejo“ (str. 379). Vendar sodobnejše teorije emocij kažejo, da emocije usmerjajo kognitivne aktivnosti ter motivirajo ciljno usmerjeno (adaptivno) vedenje (Strongman, 1987). Schwarz (1990) navaja, da so lahko emocije posamezniku pomemben vir koristnih informacij in da jih lahko ta uporablja za učinkovitejše prilagajanje, kot tudi motiviranje, načrtovanje in doseganje določenih življenjskih ciljev.

Glede na to, kateremu delu v tej zvezi (ali emocijam ali inteligentnosti) se daje večji poudarek, se pojavlja tudi povsem konceptualna delitev raziskovalcev na tiste, ki obravnavajo emocionalno inteligentnost prvenstveno kot nekognitivni konstrukt (največkrat kot osebnostno lastnost) in tiste, ki jo obravnavajo kot kognitivni konstrukt – torej kot sposobnost. Tovrstna polarizacija emocionalne inteligentnosti - ali jo obravnavati kot osebnostno lastnost ali kot sposobnost, predstavlja eno od ključnih konceptualnih vprašanj. Posledično pa se to njihovo izhodišče odraža tudi v pristopu k merjenju tega konstrukta. Gre za vprašanje, ali lahko merimo ta konstrukt s testi, podobnimi klasičnim testom za merjenje sposobnosti ali pa s samoocenjevalnimi vprašalniki. Raziskovalci, ki pojmujejo emocionalno inteligentnost kot mentalno sposobnost, so bili preteklih deset let usmerjeni predvsem v to, da so poskušali opredeliti sposobnosti, ki sestavljajo konstrukt emocionalne inteligentnosti, da so iskali ustrezne metode za merjenje teh sposobnosti ter oblikovali instrumente, ki bi dosegali standarde testov inteligentnosti. Rezultat teh prizadevanj sta dva testa emocionalne inteligentnosti: The Multifactor Emotional Intelligence Scale (MEIS; Mayer, Salovey in Caruso, 1997) in novejša verzija istega testa z nazivom Mayer, Salovey, Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT; Mayer, Salovey, Caruso, 2002), z boljšimi merskimi karakteristikami.

Raziskovalci, ki pojmujejo emocionalno inteligentnost kot zbir osebnostnih lastnosti, pa so sestavili številne samoocenjevalne merske instrumente – vprašalnike (glej Schutte in Malouff, 1999). S pomočjo teh vprašalnikov se posameznik sam oceni, v kolikšni meri so različne sposobnosti in vedenja značilni zanj. Merske karakteristike (zanesljivost) teh instrumentov niso na ravni testov inteligentnosti (okoli 0.95), pač pa osebnostnih vprašalnikov (od 0.75 do izjemoma 0.90 pri Emotional Intelligence Scale avtorjev Schutteja, Malouffa, Halla, Haggertyja, Goldenaa in Dornheima, 1998). V tej skupini pa velja omeniti tudi nekatere samoocenjevalne merske instrumente, ki izhajajo iz koncepta emocionalne inteligentnosti Saloveya in Mayerja in poskušajo meriti emocije s pomočjo testov, kar predstavlja popolnoma nov raziskovalni pristop. Taki sta npr. Lestvica emocionalne inteligentnosti – Emotional Intelligence Scale (Schutte in dr., 1998) ter Upitnik emocionalne kompetentnosti – UEK (Takšič, 1998).

Modele emocionalne inteligentnosti lahko, glede na to, kako pojmujejo narave te inteligentnosti, razdelimo v dve skupini: v prvo, številčnejšo skupino sodijo tisti, ki pojmujejo emocionalno inteligentnost kot mešanico adaptivnih emocionalnih lastnosti in dispozicij ter tudi mentalnih spretnosti (mešani modeli), v drugo pa tisti, ki emocionalno inteligentnost opredeljujejo kot mentalno sposobnost. V nadaljevanju podrobneje prikazujemo dva modela iz prve skupine, tj. modela, ki prikazujeta emocionalno inteligentnost kot osebnostno značilnost.

Emocionalna inteligentnost kot osebnostna značilnost

Med dokaj številčno skupino raziskovalcev, ki pojmujejo emocionalno inteligentnost kot osebnostno značilnost, podrobneje predstavljamo modela dveh avtorjev: model Golemana (1995), ki je s tega področja je eden od najbolj znanih modelov (tudi pri nas), in model Bar-Ona (2000).

Golemanov model emocionalne inteligentnosti

Goleman je svoj model čustvene inteligentnosti prvič objavil leta 1995. Avtor je opredelil emocionalno inteligentnost kot konstrukt, ki naj bi ga sestavljalo naslednjih pet entitet: »poznavanje emocij, uravnavanje emocij, samomotiviranje, prepoznavanje emocij pri drugih in ravnanje v medosebnih odnosih« (Goleman, 1995, str. 43). Pri tem pa je potrebno izpostaviti, da je avtor v knjigi večkrat redefiniral koncept, pri čemer je vključil vanj vedno nekoliko drugačen set osebnostnih značilnosti. Tako npr. v poznejši opredelitvi ohranja poznavanje emocij in uravnavanje emocij, dodaja pa »samozavedanje, kontrolo impulzov, odložitve zadovoljitve, spoprijemanje s stresom in bojznijo« (Goleman, 1995, str. 259). Posledica teh širokih, le delno prekrivajočih se opredelitev je, da je z njimi avtor zajel skoraj celotno osebnost. Vključuje tako motivacijske značilnosti (samomotiviranje), emocije (npr. prepoznavanje emocij pri

drugih), kot tudi značilnosti vedenjskega področja (npr. spretnost v medosebnih odnosih). Zato seveda ne čudi, ko Goleman ob takšni opredelitvi emocionalne inteligentnosti pravi, da lahko vse sposobnosti, zajete pod tem pojmom, poimenujemo s starim, priljubljenim izrazom - karakter. V svojem drugem delu *Working with emotional intelligence*⁴ pa Goleman (1998) navaja celo 25 različnih emocionalnih spretnosti, ki naj bi tvorile konstrukt emocionalne inteligentnosti, pri čemer jih razdeli v dve veliki skupini: osebne in socialne spretnosti. Prve odločajo o tem, kako dobro obvladujemo sebe, druge pa kako dobro obvladujemo medosebne odnose. Med osebne spretnosti prišteva spretnosti: zavedanja sebe (čustveno zavest, natančno ocenjevanje sebe, zaupanje vase), obvladovanja sebe (nadzorovanja sebe, zanesljivost, vestnost, prilagodljivost, dojemljivost za novosti) in motivacijo (težnjo k izpolnitvi cilja, zavezanost, pobudo in optimizem). K socialnim spretnostim pa prišteva: empatijo (vključuje razumevanje drugih, razvojno rast drugih, ustrežljivost, zavzemanje za različnost in poslovno zavest) in družbene spretnosti (vplivnost, sporazumevanje, obvladovanje sporov, vodenje, spodbujanje sprememb, navezovanje stikov, pridruženost in sodelovanje ter timske spretnosti). Številni avtorji zato v svojih delih poudarjajo, da Golemanove teorije čustvene inteligentnosti ne bi smeli obravnavati kot znanstvene (Davies, Stankov in Roberts, 1998; Mayer in Cobb, 2000; Mayer, Salovey in Caruso, 2000), pa čeprav avtor svoje teze o strukturi emocionalne inteligentnosti v zadnjih letih empirično preverja (glej npr. Boyatzis, Goleman in Rhee, 2000).

Bar-Onov model emocionalne inteligentnosti

Zanimiv mešani model, ki pojasnjuje emocionalno inteligentnost skozi več osebnostnih spremenljivk, je tudi model Bar-Ona (2000). Bar-Onov koncept emocionalne inteligentnosti je, podobno kot Golemanov, precej širši od pojmovanja npr. Mayerja, Saloveya in Carusa in vključuje emocionalne, osebne in socialne dimenzije inteligentnosti. Zanje meni, da imajo za vsakodnevno funkcioniranje posameznika pogosto večjo prediktivno vrednost kot klasična inteligentnost. Emocionalno inteligentnost opredeljuje kot »vrsto nekognitivnih sposobnosti, kompetenc in spretnosti, ki vplivajo na uspešnost posameznika pri njegovem spoprijemanju z zahtevami in pritiski okolja« (Bar-On, 1997, str. 14). Na podlagi tovrstnega teoretičnega pojmovanja emocionalne inteligentnosti je konec 80-ih let sestavil vprašalnik, ki pa ga je najprej uporabljal za mero psihičnega zadovoljstva in zdravja (psychological well-being), kar po našem mnenju tudi je. Po letu 1990, ko pa sta Salovey in Mayer vpeljala in oblikovala konstrukt emocionalne inteligentnosti, pa se je odločil spremeniti naziv vprašalnika in ga je preimenoval v Vprašalnik emocionalnega količnika ali Emotional Quotient Inventory (EQ; Bar-On, 1997). Razlog za preimenovanje je bilo verjetno tudi ali pa predvsem iz komercialnih vzrokov, kajti v laični in strokovni javnosti je poraslo zanimanje za vse, kar je bilo v

⁴ Knjiga je pri nas prevedena kot *Čustvena inteligenca na delovnem mestu*. Izšla je pri Mladinski knjigi 1998 leta.

kakršnikoli zvezi z emocionalno inteligentnostjo. Nekaj let pozneje pa Bar-On (2000) še razširi ta pojem in ne govori več le o emocionalni inteligentnosti, pač pa o emocionalni in socialni inteligentnosti. Končno strukturo emocionalne inteligentnosti je avtor izpeljal iz lastnega vprašalnika in je prikazana v tabeli 1.

Tabela 1: Področja emocionalne inteligentnosti, vključena v vprašalnik EQ-i (Bar-On, 1997).

Kompozitne lestvice	Lestvice	Opis lestvice
intrapersonalna inteligentnost	emocionalno samozavedanje	Sposobnost prepoznavanja lastnih čustev (zavedanje, sposobnost njihovega ločevanja in poznavanja njihovih vzrokov).
	asertivnost	Sposobnost sprejemanja in izražanja lastnih čustev, prepričanj in misli, zavzemanja za svoje pravice (ne dovoliti, da vas drugi izkoriščajo) na nedestruktiven način.
	samospoštovanje	Sposobnost sprejemanja zaznanih pozitivnih in negativnih vidikov sebe, svojih omejitev in možnosti, spoštovanje sebe in sprejemanje sebe kot v osnovi dobrega.
	samoaktualizacija	Sposobnost realiziranja lastnih potencialov – gre za dolgoročen, dinamičen proces, usmerjen k maksimalnemu razvoju posameznikovih sposobnosti, kapacitet in talentov.
	neodvisnost	Sposobnost samousmerjenosti in samokontrole pri mišljenju in akcijah ter emocionalna neodvisnost; zanašanje nase pri načrtovanju in odločanju pri pomembnih odločitvah.
interpersonalna inteligentnost	empatija	Sposobnost zavedanja, razumevanja in upoštevanja čustev drugih; občutljivost na to, kaj, kako in zakaj drugi čutijo to, kar čutijo.
	medosebni odnosi	sposobnost ustvarjanja in vzdrževanja vzajemno zadovoljlih medosebnih odnosov, za katere je značilna intimnost in vzajemno dajanje in sprejemanje naklonjenosti
	družbena odgovornost	Sposobnost biti kooperativen in konstruktiven član socialne skupine (vedenje na odgovoren način, socialna zavest in temeljna skrb za druge).
prilagodljivost	reševanje problemov	Sposobnost identificiranja in definiranja problemov ter oblikovanje in uporaba potencialno učinkovitih rešitev.
	preverjanje realnosti	Sposobnost doseganja skladnosti med tem, kaj doživljamo in tem, kar objektivno obstaja.
	fleksibilnost	Sposobnost prilagajanja emocij, misli in vedenja spreminjajoči situaciji in pogojem.
spoprijemanje s stresom	frustracijska toleranca	Sposobnost aktivnega in pozitivnega spoprijemanja z neprijetnimi dogodki in stresnimi situacijami, ne da bi bili preveč prizadeti.
	kontrola impulzov	Sposobnost upiranja oziroma sposobnost odložitve impulza/nagona po določenem vedenju.
splošno razpoloženje	sreča	Sposobnost uživanja v življenju, zadovoljstvo z drugimi in življenjem nasploh.
	optimizem	Sposobnost gledanja na življenje s svetle plati in vzdrževanja pozitivnega stališča, tudi v primeru težav.

Strukturo tega konstrukta predstavlja pet področij emocionalne inteligentnosti oz. pet kompozitnih lestvic s skupno 15 lestvicami. To so intrapersonalna inteligentnost (vključuje lestvice emocionalno samozavedanje, asertivnost, samospoštovanje, samoaktualizacijo in neodvisnost), interpersonalna inteligentnost (z lestvicami empatija, medosebni odnosi in družbena odgovornost), prilagodljivost (zajema lestvice reševanje problemov, preverjanje realnosti in fleksibilnost), spoprijemanje s stresom (vključuje lestvici frustracijska toleranca in kontrola impulzov) in splošno razpoloženje (z lestvicama sreča in optimizem). Prvi dve lestvici spominjata na Gardnerjevo teorijo osebne inteligentnosti, ki ravno tako vključuje inter- in intrapersonalno funkcioniranje. Poleg tega pa vsebuje vprašalnik tudi skupni rezultat - količnik emocionalne inteligentnosti ali kratko emocionalni količnik (EQ), ki naj bi odražal posameznikovo splošno stopnjo emocionalne inteligentnosti. Notranja konsistentnost lestvic je v povprečju 0,76. Zanesljivost po retestni metodi je po enem mesecu znašala 0,85, po štirih mesecih pa 0,75. Faktorsko veljavnost je avtor preverjal z več eksploratornimi in konfirmatornimi faktorskimi analizami. Pri eksploratorni faktorski analizi je najboljše rezultate dala 13-faktorska rešitev. Faktorji so bili čisti, z izjemo prvega, ki je vključeval večje število postavk, ki se nanašajo na jaz in na zadovoljstvo s seboj, predvsem postavke z lestvice Spoštovanje do sebe, pa tudi postavke z lestvic Sreča, Optimizem in Samoaktualizacija. Zaradi teh pomanjkljivosti je avtor izvedel še konfirmatorno faktorsko analizo in potrdil upravičenost ločevanja teh treh lestvic in tudi hierarhičnost modela emocionalne inteligentnosti, torej upravičenost petih kompozitnih lestvic. Konstruktno veljavnost vprašalnika je avtor preverjal z ugotavljanjem povezanosti z različnimi spremenljivkami, od osebnostnih vprašalnikov do testov inteligentnosti, s čimer je pokazal na razločevalne značilnosti tega, kar je imenoval emocionalna inteligentnost od drugih spremenljivk. Skupni rezultat, torej EQ, je pozitivno povezan z močjo jaza ($r = 0,51$ do $0,72$), občutki krivde ($r = -0,47$ do $0,55$), ergično napetostjo ($r = -0,33$ do $-0,57$) in nevroticizmom ($-0,36$). Korelacija vprašalnika z rezultatom na testu splošne inteligentnosti (WAIS – Wechsler Adult Intelligence Scale; Wechsler, 1958; cit. po Bar-On, 1997) je nizka ($r = 0,12$). Povezanost EQ z učnim uspehom naj bi bil eden od pokazateljev kriterijske veljavnosti testa. Avtor v priložniku navaja statistično pomembno razliko v emocionalnem količniku med učno uspešnimi in neuspešnimi študenti. Vendar primerjava rezultatov obojih na nivoju kompozitnih lestvic pokaže, da razlike med njimi niso pomembne na področju interpersonalnih in intrapersonalnih sposobnosti, pač pa na ostalih treh področjih (prilagodljivost, spoprijemanje s stresom, splošno razpoloženje), ki so po našem mnenju najmanj povezana z emocionalno inteligentnostjo.

Poznejša validacija tega instrumenta (Bar-On, 2000) pa je pokazala, da lahko na ravni konstrukta govorimo o desetih glavnih komponentah emocionalne in socialne inteligentnosti (emocionalnem samozavedanju, samospoštovanju, asertivnosti, empatiji, medosebnih odnosih, frustracijski toleranci, kontroli impulzov, preverjanju realnosti, fleksibilnosti in reševanju problemov) ter o petih spodbujevalcih emocionalno in socialno

inteligentnega vedenja (optimizmu, sreči, samoaktualizaciji, neodvisnosti in družbeni odgovornosti). Po navedbah Bar-Ona (2000) imajo ti spodbujevalci visoke korelacije z desetimi komponentami emocionalne in socialne inteligentnosti, hkrati pa vplivajo na splošno sposobnost posameznika za učinkovito spoprijemanje z dnevnimi zahtevami in pritiski s strani okolja.

Sam Bar-On (2000) pa dokaj samokritično piše, da, čeprav je bil to prvi psihološki test emocionalne inteligentnosti, objavljen pri psihološkem založniku, ta samoocenjevalni preizkus ugotavlja bolj kot stopnjo emocionalne inteligentnosti posameznika, njegovo oceno lastne emocionalne in socialne kompetentnosti⁵. Kljub opozorilom samega avtorja, da je bil ta instrumentarij razvit za merjenje teh dveh značilnosti, ne pa osebnostnih značilnosti ali mentalnih kapacitet, pa je v nazivu instrumenta še naprej obdržal izraz emocionalna inteligentnost. Predvidevamo lahko, da tudi ali predvsem zaradi komercialnih namenov, o katerih smo že govorili, saj preučevanje emocionalne inteligentnosti v zadnjem desetletju bolj »vleče« raziskovalce in tudi druge že zaradi imena kot pa npr. preučevanje emocionalne kompetentnosti. Raziskave v zvezi z Bar-Onovim modelom emocionalne in socialne inteligentnosti gredo zdaj v smeri nadaljnje validacije samega konstrukta, predvsem njegove diskriminativne in prediktivne veljavnosti s ciljem večje aplikativne uporabnosti modela na različnih področjih življenja – na vzgojno-izobraževalnem, kliničnem in industrijskem področju.

Zaključek

V prispevku smo želeli prikazati laično/popularno in del znanstvenega pojmovanja emocionalne inteligentnosti. Tako laični kot znanstveni prispevki o emocionalni inteligentnosti postopno razširjajo včdenje o tem, kaj pomeni „biti tudi drugače, tj. emocionalno pameten“. Omenjeni raziskovalni poskusi avtorjev v članku, ki so rezultirali bodisi v različnih modelih, teorijah ali instrumentih za merjenje tega fenomena, so že pripomogli k temu, da postopno dobiva svoje mesto pod streho različnih inteligentnosti tudi emocionalna inteligentnost.

Še vedno pa obstaja veliko nedorečenega ob samem pojmu emocionalna inteligentnost. Gre za vprašanje, ali je to res najbolj ustrezen izraz za vse sposobnosti, ki se skrivajo pod tem pojmom. Tako ostajajo predlogi nekaterih avtorjev (npr. Bar-Ona), da bi modele, ki vključujejo poleg kognitivnih tudi ali predvsem nekognitivne elemente, poimenovali z izrazom modeli emocionalne kompetentnosti in ne inteligentnosti, le predlogi. Zdi se, da se raziskovalci niso pripravljene odreči pomensko tako močnemu izrazu.

Pogost predmet kritike pri raziskovanju emocionalne inteligentnosti kot

⁵ *Emocionalna kompetentnost je opredeljena kot demonstracija lastne emocionalne učinkovitosti posameznika v socialnih situacijah (Saarni, 1990) ali kot stopnja zadovoljujočega znanja posameznika o lastnih emocijah in emocijah pri drugih v socialnih situacijah (Takšič, 1998).*

osebnostne značilnosti, je tudi samoocenjevalni pristop merjenja te inteligentnosti. Nasploh je sicer res, da ima posameznik ogromno informacij, ki so relevantne za samoocenjevanje na področju osebnostnih lastnosti in kompetenc, saj raziskave kažejo, da je samopodoba, ki vključuje vse informacije o sebi, ena najbolj kompleksnih jaz shem (Markus in Wurf, 1987). Vendar se postavi vprašanje točnosti teh informacij zaradi delovanja različnih motivov jaza (Sedikides in Strube, 1997). Petrides in Furnham (2001) zato menita, da način merjenja emocionalne inteligentnosti bolj determinira model emocionalne inteligentnosti kot pa sama teorija.

Nesporno pa drži, da lahko le empirične raziskave tega področja, predvsem razvoj ustreznega instrumentarija, omogočijo nadaljnjo profiliziranje koncepta emocionalne inteligentnosti, preprečijo napačna pojmovanja v zvezi s tem konstruktom ter neproduktivna teoretiziranja o tem, kaj emocionalna inteligentnost je in kaj ni.

Literatura

- Bar-On, R. (1997). *Bar-On Emotional Quotient Inventory. A measure of emotional intelligence*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Bar-On, R. (2000). Emotional and social intelligence. Insight from the Emotional Quotient Inventory. V R. Bar-On in J.D.A. Parker (ur.). *The handbook of emotional intelligence: Theory, development, assesment, and application at home, school and in the workplace* (str. 363-388). San Francisco: Jossey-Bass.
- Boyatzis, R.E., Goleman, D. in Rhee, K.S. (2000). Clustering competence in emotional intelligence. V R. Bar-On in J.D.A. Parker (ur.). *The handbook of emotional intelligence: Theory, development, assesment, and application at home, school and in the workplace* (str. 343-362). San Francisco: Jossey-Bass.
- Ciarrochi, J.V., Chan, A. in Caputi, P. (2000). A critical evaluation of the emotional intelligence concept. *Personality and Individual Differences*, 28, 539-561.
- Davies, M., Stankov, L. in Roberts, R.D. (1998). Emotional Intelligence: In search of an elusive construct. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 989-1015.
- Elster, J. (1985): *The multiple self*. New York: Cambridge University Press.
- Forgas, J.P. (1995). Mood and judgment: Teh affect infusion model (AIM). *Psychological Bulletin*, 117, 39-66.
- Gardner, H. (1993). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam.
- Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. New York: Bantam.
- Markus, H. in Wurf, E. (1987). The dynamic self-concept: A social psychological perspective. *Annual Review of Psychology*, 38, 299-337.
- Mayer, J. (1999). Kolikšen emocionalni kvocient ima kirurg?: „Famozno odkritje“ čustvene inteligentnosti je gojišče šarlatanov [What is the emotional quotient of the surgeon? The »famous discovery« of the emotional intelligence is the field of charlatans]. *Manager*, 7/8, 49-50.
- Mayer, J. (2000). „Čustvena inteligenca“ – nova moda z zahoda [»Emotional intelli-

- gence« - the new fashion from the west]. Zbornik Management v novem tisočletju. Kranj: Moderna organizacija.
- Mayer, J.D. (1999). *Emotional intelligence: popular or scientific psychology*. APA Monitor Online, 30, 8 (sneto z interneta: <http://www.apa.org/monitor/sept99/sp.html>)
- Mayer, J.D., Caruso, D. in Salovey, P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27, 267-298.
- Mayer, J.D. in Cobb, C.D. (2000). Educational policy on emotional intelligence: does it make sense?, *Educational Psychology Review*, 12, 163-183.
- Mayer, J.D. in Hanson, E. (1995). Mood-congruent judgment over time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 237-244.
- Mayer, J.D., Gaschke, Y., Braverman, D.L. in Evans, T. (1992). Mood-congruent judgment is a general effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 119-132.
- Mayer, J.D. in Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? V: P. Salovey in D.J. Slyter (ur.). *Emotional development and emotional intelligence* (str. 3-31). New York: BasicBooks.
- Mayer, J. D., Salovey, P. in Caruso, D. (1997). *Emotional IQ test (CD-ROM)*. Needham, MA: Virtual Knowledge.
- Mayer, J.D., Salovey, P. in Caruso, D. (2000). Emotional intelligence. V R.J. Sternberg (ur.). *The handbook of intelligence* (str. 369-420). New York: Cambridge University Press.
- Mayer, J.D., Salovey, P. in Caruso, D. (2002). *Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test- MCSEIT*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Petrides, K.V. in Furnham, A. (2001). Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. *European Journal of Personality*, 15, 425-448
- Saarni, C. (1990). Emotional competence: How emotions and relationships become integrated. V: R.A. Thompson (ur.). *Socioemotional development. Nebraska symposium on motivation*. (str. 115-182). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Salovey, P. in Birnbaum, D. (1989). The influence of mood on health-relevant cognitions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 9, 185-211.
- Salovey, P. in Mayer, J.D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 9, 185-211.
- Schutte, N.S. in Malouff, J.M. (1999). *Measuring emotional intelligence and related constructs*. Lewinston-Queenstone-Lampeter: The Edwin Mellen Press.
- Schutte, N.S., Malouff, J.M., Hall, L.E., Haggerty, D.J., Cooper, J.T., Golden, C.J. in Dornheim, L. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 25, 167-177.
- Schwarz, N. (1990). Feelings as information: Informational and motivational functions of affective states. V E.T. Higgins in R.M. Sorrentino (ur.), *Handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior* (str. 527-561). New York: Guilford Press.
- Sedikides, C. in Strube, M.J. (1997). Self-evaluation: To thine own self be good, to thine own self be sure, to thine own self be true, and to thine own self be better. *Advances in Experimental Social Psychology*, 29, 209-269.
- Sternberg, R.J. (1985). *Beyond IQ: A triarchic theory of human intelligence*. New York: Cambridge University Press.

- Sternberg, R.J., Conway, B.E., Ketron, J.L. in Bernstein, M. (1981). People's conceptions of intelligence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 37-55.
- Strongman, K.T. (1987). *The psychology of emotion*. New York: Willey.
- Takšić, V. (1998). *Validacija konstrukta emocionalne inteligencije [Validation of the construct of emotional intelligence]*. Neobjavljena doktorska disertacija [Unpublished PhD dissertation]. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu.

Prispelo/Received: 20. 09. 2002
Sprejeto/Accepted: 21. 01. 2003